

ПРАВОВИЙ СТАТУС МЕДПЕРСОНАЛУ В УСРР У 20-ТІ РР. ХХ СТ.

На початку 1920-х рр. в умовах масових епідемій в Україні суттєво не вистачало медперсоналу. За даними І. Д. Хороша, у цей період кількість лікарів зменшилася на 10 % в порівнянні з 1913 р. [1, с.140]. Для забезпечення населення медичною допомогою та протидії епідемії сипного тифу Всеукраїнським видав постанову «Про притягнення до трудової повинності осіб медичного персоналу» від 7 лютого 1920 р. [2, арк.18]. Однак, 8 серпня 1922 р. трудова повинність була відмінена відповідно до постанови РНК УСРР «Про відміну трудової повинності для медперсоналу». Медичний персонал хоч і залишався на обліку Наркомату охорони здоров'я (далі – Наркомздоров'я) та його місцевих органів, проте вже не залучався до роботи за спеціальністю в порядку трудової повинності. Відтак, при звільненні лікарів поширювалися норми Кодексу законів про працю 1922 р., хоча Здороввідділи мали право затримувати їх до 3-х місяців, а в окремих випадках навіть до 6-ти. Крім того, Наркомздоров'я мав право за погодженням з Уповнаркомпраці проводити часткові мобілізації медперсоналу для протидії епідеміям в їх осередках [3, арк.147].

Відповідно до постанови Наркомздоров'я «Про стаж-лікарів випуску 1923 р.» від 10 липня 1923 р. випускників медичних інститутів зобов'язали проходили стажування тривалістю 12 місяців для набуття відповідної кваліфікації. Практичні заняття лікаря-стажера розподілялися наступним чином: 6 місяців виділялося на терапевтичну підготовку, 2 – на акушерсько-гінекологічну, 2 – на хірургічну, 1 – на венерологію, 1 – на офтальмологію та оториноларингологію [3, арк.147]. При цьому лікар-стажер був зобов'язаний: по черзі допомагати черговому лікарю, брати участь в наданні швидкої допомоги; здійснювати амбулаторний прийом; відвідувати всі патолого-анатомічні розтини; лікувати інфекційних хворих. За цей період він повинен був надати медичну допомогу 4-6 хірургічним хворим, прийняти не менше 10 пологів, ознайомитися з адміністративно-господарською роботою та організацією Губздоров'я [4, арк.280].

17 квітня 1924 р. було видано «Правила, що регулюють професійну роботу медперсоналу» (далі – Правила), затверджені Постановою РНК УСРР, які встановлювали кваліфікаційні вимоги до зайняття медичних посад. Згідно з арт. 1 цього документу, до медперсоналу належали особи, які мали кваліфікацію лікаря, зубного лікаря або лікаря одонтолога, акушера, помічника лікаря, фармацевта, сестри або брата (медичних), масажиста [5, арк.209]. Аналіз Правил дає підставу стверджувати, що при працевлаштуванні на роботу медпрацівники повинні були пред'явити диплом або свідоцтво про завершення навчання у медичному закладі, або їх копії, або надати відомості про реєстрацію в Російському медичному списку, яка здійснювалася до 1916 р. У випадку, якщо претенденти на посаду не працювали за спеціальністю протягом п'яти і більше років, Губздоров'я міг вимагати від них складання практичного іспиту.

Для зайняття посади лікаря необхідно було здобути відповідну кваліфікацію в медичному інституті чи університеті, чи вищій медичній школі СРСР або колишньої Російської імперії. Водночас таке право мали й особи, які здобули медичну освіту та кваліфікацію доктора медицини за кордоном і склали іспит у вищій медичній школі СРСР. Аналіз професійних прав лікарів свідчить про високий рівень їх кваліфікації. Вони могли займатися як медичною практикою, так і обіймати адміністративні посади у сфері медицини. Лікарям за погодженням із адміністрацією надавалося право мати іменну печатку, в якій зазначалася їх кваліфікація. За загальним правилом, вони могли проводити операційні втручання і гіпноз, застосовувати загальний наркоз і часткову анестезію, вакцини й сироватки, дозволені Наркомздоров'я. Однак, Правилами передбачалися обмеження здійснення лікарями радикального хірургічного втручання або використання наркозу. Наприклад, застосовувати наркоз лікар мав право лише за згоди власне хворого або, у разі його малолітства чи душевної хвороби, чи неприємності, – батьків чи опікунів. За потреби невідкладного хірургічного втручання лікар повинен був проконсультуватися з колегою-лікарем. В іншому разі, мав приймати рішення одноосібно під свою відповідальність. Про випадки такого медичного втручання лікарі зобов'язані були повідомляти здоровідділи протягом 24 годин. Обмеження передбачалися й для використання гіпнозу, який

застосовувався виключно з лікувальною та науковою метою лікарями й лише у відповідних лікарнях. Лікарі мали право використовувати його поза лікарнями лише з особливого дозволу Губздоров'я. Попри загальні обов'язки, які покладалися на медперсонал, відповідно до арт. 20 Правил, лікарів за окрему плату могли залучати до проведення: медичного огляду осіб, які призивалися до Червоної армії; судово-медичного огляду та розтину; судово-медичної експертизи [5, с.211].

Посаду лікаря-одонтолога і зубного лікаря могли зайняти особи, які мали свідоцтво про завершення навчання на одонтологічному факультеті медичного інституту чи зубнолікарської школи відповідно. Дантистами вважалися ті, які мали не лише належну кваліфікацію, підтверджену свідоцтвом, але й займалися практичною діяльністю, засвідчену Губздоров'я.

Право бути помічником лікаря мали особи, які завершили курс фельдшерської школи, а також ті, що склали спеціальний іспит при фельдшерській школі або при лікарських відділах колишнього губернського правління та отримали відповідне свідоцтво. Помічник лікаря, за відсутності лікарів у певній місцевості, мав право завідувати медичними амбулаторіями та самостійно займатися медичною практикою у межах, визначених Наркомздоров'я. Крім того, він міг виготовляти ліки в лікарнях, де в штаті не було фармацевта, а також виконувати найпростіші операції, видавати довідки про щеплення тощо.

Законодавчі вимоги до зайняття посади акушерки (баби-повитухи 1 і 2 розряду) були невисокі. Вони повинні були мати свідоцтво про завершення навчання в акушерській школі. Акушерки мали право самостійно надавати допомогу при пологах. У випадках тяжкого їх протікання вони зобов'язані були викликати лікаря або направляти породіллю до лікарні. Крім того, акушеркам дозволялося застосовувати певні ліки у своїй діяльності. Водночас їм заборонялося вчиняти будь-які дії для завчасного переривання вагітності.

Відповідно до арт. 31 Правил право на фармацевтичну діяльність мали особи, які: здобули освіту в хіміко-фармацевтичних інститутах, фармацевтичних технікумах, дворічних фармацевтичних школах або на дев'ятимісячних

короткострокових курсах за програмою Головпрофсвіти 1924 р.; отримали свідоцтво про закордонну фармацевтичну освіту та склали іспит при вищих фармацевтичних школах СРСР; отримали свідоцтво про кваліфікацію магістра фармації, провізора й аптекарського помічника в університетах або вищих школах СРСР і колишньої Російської імперії. Фармацевти мали право працювати в аптеках, лабораторіях (аналітичних, бактеріологічних, терапевтичних, судово-хімічних), фармацевтичних заводах [5, с.212-213].

Для зайняття посади сестри або брата (медичних) особи повинні були мати свідоцтво про завершення навчання у відповідній школі за програмою Головпрофсвіти або свідоцтво про завершення навчання на шестимісячних курсах і посвідчення з лікарні про наявність стажу роботи не менше року.

Масажистами мали право працювати особи, які отримали свідоцтво про завершення навчання у відповідних школах чи на курсах масажу. Вони за дорученням лікарів мали право проводити масаж хворим.

До осіб, які займалися медичною практикою без медичної освіти, арт. 194 Кримінального кодексу УСРР передбачалося застосування санкцій у вигляді примусової праці до 6 місяців або штрафу до 500 крб.

Отже, у 20-х роках ХХ ст. відбувалося становлення радянської нормативно-правової бази, яка визначала правовий статус медперсоналу. Було відмінено акти, що передбачали трудову повинність медичних працівників. Натомість, унормовано порядок проходження стажування випускників медичних інститутів, закріплено кваліфікаційні вимоги до зайняття медичних посад, окреслено права та обов'язки медичних працівників, що загалом сприяло визначенню їх правового статусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хорош І. Д. Розвиток охорони здоров'я на селі в Українській РСР (1918-1929 роки) / І. Д. Хорош. – К. : Видавництво «Здоров'я». – 171 с.
2. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО) – Ф.Р. 2659. – Оп. 1. – Спр. 34. – 23 арк.
3. ДАВО. – Ф. 777. – Оп. 2. – Спр. 18. – 420 арк.
4. ДАВО. – Ф. 777. – Оп. 2. – Спр. 227.

5. Про правила, що регулюють роботу медичного персоналу // Охорона здоров'я в УСРР. Основні закони та урядничі розпорядження / М. Спаський, С. Сокольський. – Харків-Київ : Медичне видавництво, 1932. – 260 с.